

A gazdaságelmélet ajánlásai a gyakorlat számára*Bod Péter Ákos: Gazdaságpolitikai döntések válságos időkben.**A magyar eset (2008–2010)**Századvég Kiadó, Budapest, 2011, 261 oldal*

Bod Péter Ákos azon magyar közgazdászok közé tartozik, akit nem szükséges külön bemutatni, sem itthon, sem külföldön, hiszen számtalan közleménye jelent meg az elmúlt évtizedekben. Volt ipari miniszter és jegybankelnök, dolgozott az EBRD egyik vezetőjeként Londonban és több egyetem professzora. Nem mellékesen rendszeres szereplője a közéletnek, ahol mértéktartó és kritikus megszólalásai mindig érdeklődést keltenek a politikai paletta teljes egészében.

Bod Péter Ákos kutatási témái az ipar-szervezettől a pénzügypolitikán át a rendszerváltozás és az európai integráció kérdéséig terjednek. Emellett immár évtizedes felsőoktatási gyakorlata is indokolja, hogy legutóbbi kötetében a közgazdasági elméletet a valóság kihívásaival és nehézségeivel szembesítse. A jelen kötet, ami egyszerre kézikönyv és tankönyvként is jól használható anyag, nem a közgazdaságtan és az elmélet önvizsgálatának világméretű áramába kapcsolódik. Sokkal inkább praktikus célokat követ: viszonylag kevés előképzettségűekkel is megérteti azt, hogy a gazdaságelmélet milyen konkrét ajánlásokat fogalmaz meg, s ezek miképp épülnek be – többnyire eltorzultan – a gyakorlatba.

Szerzőnk könyve nem elméletkritika, hanem döntéselmélet és annak alkalmazása egy sokunkat közvetlenül érintő kérdéskörre. Azt a dilemmát feszegeti, hogy ha az elméletben nem lehetséges a válság, akkor miképp futottunk mégis bele. És mit tanultunk belőle, vagyis hogyan tudunk valóságközelibb, jobban alkalmazható elméletet kialakítani.

Ha tömondatban kellene válaszolnom, akkor az „intézmények lényegeinek” (institutions matter) lenne a megfogalmazás. Igen, az emberek közt kialakult játékszabályok, írt és íratlan játékszabályok azok, amelyek a papíron egyre egzaktabb közgazdasági tételeket világszerte – s ekképp nálunk is – valami különös, a konkrét végkifejlet formájában senki által nem kívánt végeredménnyé alakítják. Szerzőnk mindjárt az elején kimutatja, hogy a mikro- és a makroszint sosem lehet azonos, egyiket a másiktól nem lehet magyarázni. S nemcsak azért, mert az egész több a részek összegénél, hanem azért is, mert a társadalomban a gazdasági szempont és az ezt követő cégek mellett a többség nem gazdasági célokat követ, sem elvileg, sem gyakorlatilag. Sem a közhatalom, sem az érdekképviselet, sem a háztartás, az egész civil szféra és sok esetben a külföld sem pusztán a haszonelvet követi.

Bod Péter Ákos már az *első fejezetben* szétfeszíti a szokásos tankönyvi kereteket, amikor azt kérdezi: kik, miről és miképp döntenek? Ebből következően a döntés sosem „optimális”, hanem érdek- és értékvezérelt. Mi több e döntések jó része hierarchiákban születik, ahol az információ gyakran elvész, vagy az érdekeken kisiklik. A kormányzat nem egyetlen szereplő, hanem – jó esetben – fékek és ellensúlyok rendszere. A szerző érdekes fejtegetésbe merül (41–46. o.) arról, hogy a jó kormányzás részben szabályokon alapul. Mégsem nélkülözhető a rögtönzés, az eseti mérlegelésen – a józan észen – alapuló gyors reagálás sem. Különösen fontos az az észrevétel (52. o.),

hogyan a döntéshozóknak – különösen a pénzügyminisztérium és a jegybank illetékeseinek – a nemzetgazdaság szintjén általában nincs elégséges és jó minőségű információjuk a döntés „tudományos megalapozásához”, hisz ezek az adatok általában több hónapos (néha éves) késsel jönnek létre.

A *második rész* foglalkozik a válságok idején hozott döntésekkel. Ebben a részben *Herbert Simon* korlátozott racionalitási érveire épít, s bemutatja: a változások menedzselése mindig töredékes és kockázatos, és így egy elvileg jól szabályozott, sőt hiperracionális rendszerben is keletkeznek hibák. Ehhez hozzájárul a biztonság illúziója és a szabályozó politikusok rövidlátása, de a verseny mellékhatása és a Keynestől is ismert csordaszellem, ami a valóságos piacok valóságos szereplőit jellemzi (67–69. o.). De persze ehhez hozzájárulhat és hozzá is járul a kormányzati kudarc (74. o.), különösen az adósság alakulásával szembeni közömbösség esetén. Az elmélet felelőssége (84–89. o.) akkor merül föl, ha saját szépségébe bódulva mindkét kudarcról – azaz a piacról és a kormányzatról – megfeledkezik, és ekképp a hamis biztonságérzetet erősíti, mert a folyamatok teljes kiszámíthatóságát sugalmazza.

A *harmadik fejezet* tárgya a politikai és gazdasági ciklusok, különös tekintettel a hazánkban igen erős politikai konjunktúraciklusokra, aminek hatására választási években a hiány átlagosan 3,2 százalékponttal magasabb a szokásosnál (98. o.). A szerző értékes összehasonlítással mutatja be a versengő elméleteket, ugyanakkor nem hallgatja el azt sem, hogy a fejlett országokra vonatkozóan ezt a vonzó – és elterjedt – elméletet az empirikus elemzések nem igazolták. Sőt a Nagy Mérséklet korában (1992–2007) szinte kivételnek számít

az, ha és ahol – mint nálunk – mégis megfigyelhető. A szerző meglehetősen agnosztikus a szabályalapú költségvetés követelményével és elméleteivel szemben. Érvelése szerint ezek a szabályok akkor működnek, ha magas fokú a társadalmi bizalom, ha erőteljes a kormányzat pénzügyi fegyelem melletti elkötelezettsége, ha érvényesül a közpénzügyek átláthatósága. Igaz, e feltételek mellett külön intézményesülés híján is érvényesül a ciklus kisimulása és persze a közpénzügyek fegyelmezettsége és ennek növekedésserkentő hatása is (130–131. o.).

A *negyedik fejezet* tárgya a nemzetközi pénzügyi rendszer válsága. E végtelen történetből szerzőnk azt emeli ki, hogy a piac elméletéhez legközelebb álló gyakorlati intézmény, a pénzpiac, erősen instabillnak bizonyult, és a korábban kizárt nagy kilengések is bekövetkeztek, méghozzá önerősítő módon. A válsághoz vezető döntéseket elemezve a 142–148. oldalakon kiemeli a globális környezetet, a prociklikus gazdaságpolitikát, az ingatlanpiaci buborékosodást és az értékpapírosodást – valamint az ezekkel szemben közömbös szabályozókat. És amikor a válság kitört, az államok a korábban már-már a múzeumba utalt keresletélénkítő és vállalatmentő beavatkozások sorával enyhítették a pénzügyi összeomlás következményeit. Tegyük hozzá, az nyitott kérdés, hogy a válság emiatt vagy ennek ellenére volt viszonylag gyors lefolyású, mindösszesen 4–6 negyedéven át, illetve hogy nem vetették-e el ekkor a következő pénzügyi megrázkódtatás magját.

Az *ötödik fejezet* tárgya: a magyar állam válságban. A szerző bemutatja a költséges politika egészébe illeszkedő „húzd meg, ereszd meg” kedvezőtlen következményeit, és azt, hogy már 2004-től jelentőssé vált az ország külső sebezhe-

tósége. Ehhez hozzájárult az egymást követő konvergenciaprogramok hitelvesztése, az euró bevezetési dátumának politikai játékszerré silányulása. A 2008 őszén elszabadult adósságválságot a szerző – helyesen – a 190. oldalon a piaci és a politikusi pánik egymást erősítő szomorújátékként írja le. A 2008. október végi 280 forintos euróárfolyam valóban nem volt sokkoló, hisz a középárfolyam közepét se érte el – mégis, a gigahitel iránti kérelem arra utalt, hogy nemcsak a piaci szereplők, de a döntéshozók is nagy bajtól tartottak (194. o.). És valóban: a hitel-megállapodás végigvitele túlnyomórészt már az ügyvezető Bajnai-kormányra maradt.

A *hatodik fejezet* taglalja az állam-pénzügyi válság kezelését. A nyitottság, a már meglévő adósságállomány és a külső piacok szűkülése 2009-ben és 2010-ben nem adott esélyt arra, hogy a válságot a növekedést serkentő lépésekkel oldják föl. A hitelválságra a reálgazdaság szereplői a termelékenységnövelés és a költségcsökkentés házasításával reagáltak – nem meglepő ezért a munkanélküliség megugrása, a kilencvenes évek első fele, vagyis jó másfél évtizede nem tapasztalt kétszámjegyű szintre, és egész 2011 februárjáig növekedve.

A *hetedik fejezet* a válságok utóéletével foglalkozik, s már címében is kiemeli: a rendkívüli viszonyok nehezen szűnnek meg. Abból, hogy a korábbi jó éveket naiv – már-már panglossi – módon általánosító nézetek megdőlték, nem következik, hogy a nyitottság mérséklése, vagy a pénzügyi közvetítés elsorvasztása, vagyis a korábbi keleti-ázsiai fejlesztési diktatúrák majmolása jelentené a kiutat – fejtegeti a szerző. A biztos csupán az – és ez közös a magyar és a görög esetben – hogy sorozatos hibázás után biztos a büntetés, ha nem is az elméleti modellekben feltételezett azonnali módon.

A 243. oldal ki is mondja a kellemetlen tanulságot: a pénzügyi krízis 2010-re nem oldódott föl, csak elnapolódott. Így pedig a kormányváltást közvetlenül követő lendületes megélénkülésről szóló – némelykor hivatalos dokumentumokban is megjelent – fölvetések minden reális alapot nélkülöztek. Az új kormány központosított irányítási-döntési rendje mellett képes volt a külső környezet gyors változásaira rugalmasan – bár sokszor szokatlan lépésekkel – reagálni. A rendkívüli lépések köre és léptéke a 254–6. oldalak szerint messze túlment a helyzet kényszerén, és az elméletben kevésbé igazolt kínálati oldali gazdaságpolitika leegyszerűsítő értelmezésén alapulhatott. Az adózás és a foglalkoztatás közti közvetlen, lineáris kapcsolat pedig sem általában, sem a hazai konkrét föltételek ismeretében nem mutatható ki.

Következtetéseiben a szerző óv a gazdasági döntések folyamatjellegének közkeletűvé vált elhanyagolásától, az elméletlen kísérletezéstől és a gazdaság szervezeti meghatározottságából s korlátozott tanulóképességéből adódó korlátok semmibevételétől. Mindeme szemléleti hiányosságok a közgazdaságtanban és főként annak oktatásában kialakult, gyakorta túlzottan is leegyszerűsítő szemléletnek is betudható.

Bod Péter Ákos legutóbbi kötete jól felépített, olvasmányosan kifejtett, tanteremben és a szélesebb szakközönség számára egyaránt haszonnal forgatható olvasmány. Mivel le nem zárt történelmi folyamat közepette, mintegy pillanatkép-szerűen mutatja be a fejleményeket, bizonyára lehet vele vitatkozni, s minden elemző a maga szempontjából jogos további kiegészítésekkel is élhet. A kötet kétségtelen előnye olvasóbarát volta, a számos részletkérdést tömören elemző kisdossziék, a szakirodalmi hivatkozások szigorú, de azért a továbbolvasást, il-

letve az alapozást kielégítően segítő köre. A címválasztás számomra talán nagyobb elméleti ívű közelítést is sugallt, de a szerző által választott kifejtést indokolhatja a tartalom és a terjedelem szerencsés egyensúlya. És persze mindegyelőtt az, hogy – organikus, nem fordított műként – a magyar talajban gyö-

kerező, releváns ismereteket ad át az olvasók széles körének. Dícséret illeti a kiadót az ízléses kivitelért és a gyors megjelenítésért, az elfogadható árazásért, kevésbé illeti dícséret a név- és tárgymutató és a lektor immár szokásos hiányáért.

CSABA LÁSZLÓ

Az American Economic Review évszázada

Száz év húsz legfontosabb tanulmánya

Idén 100 éves az *American Economic Review*, a közgazdaságtan egyik legjelentősebb és legnagyobb presztízzsel bíró szakmai lapja. Mi is lenne megfelelőbb ünneplési mód, mint egy visszaemlékezés az elmúlt 100 évre? Ráadásul a múltidézésben igen neves közgazdászok kalauzolnak minket: *Kenneth J. Arrow, B. Douglas Bernheim, Martin S. Feldstein, Daniel L. McFadden, James M. Poterba, és Robert M. Solow* segítségével ismerhetjük meg azon húsz tanulmányt, amelyeket ők a legmeghatározóbb olvasmányoknak vélnek a lap történetében. A zsűri kompetenciáját illetően ne legyen kétségünk, hisz az egy főre jutó Nobel-díjak száma 0,5! Talán a húsz cikk kiválasztása nehéz feladatnak tűnik, ám, ahogy a zsűri tagjai írják: „Igen hamar megállapodtunk az első 15 helyezettben. (...) Csak igen kevés megjelentetés lesz, ha lesz is egyáltalán.” Íme tehát a végső lista alfabetikus sorrendben:

Alchian, Armen A. és Harold Demsetz. 1972. „Production, Information Costs, and Economic Organization.” American Economic Review, 62(5): 777–95.

Mi egy vállalat speciális szerepe a termelés megszervezésében? A szerzők amellet érvelnek, hogy ezen szerep nem más, mint az inputok és termelékenységük mérésének, illetve az erőforrások allokálásának képessége. Ez az a jelenség, amely megmagyarázza, hogy az inputok közötti együttműködéseknek miért csak egy része játszódik le piacvezérelt szerződéseken keresztül. A terme-

lési tényezők közül a vállalat igényeit elégítik ki utoljára: ez biztosít megfelelő ösztönzést a menedzsereknek. Az elméletből számos következmény adódik.

Arrow, Kenneth J. 1963. „Uncertainty, and the Welfare Economics of Medical Care.” American Economic Review, 53(5): 941–73

Ez a tanulmány egyfajta keretet nyújt, amelynek segítségével lehetővé válik az orvosi ellátások piacát közgazdaságtani aspektusból vizsgálni, a modern mikroökonómia nyelvezetét és eszközeit használva. Arrow szerint az említett piacon folyamatosan piaci kudarcok vannak jelen, mivel a fogyasztók olyan kockázatoknak vannak kitéve, amelyek nem teljesen biztosíthatóak (leginkább morális kockázati problémák miatt), és mivel nincsenek birtokában annak az információnak és szakértelemnek, amely segítségével képesek lennének a kockázatok és ezek kezelését értékelni. Arrow úgy véli, hogy az orvosi ellátások allokálását irányító intézmények különböző lényeges vonásait úgy lehet a legkönnyebben megérteni, ha azokat társadalmi alkalmazkodási folyamatokként képzeljük el, amelyek célja a kialakuló hatékonyságok orvoslása. Ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy olykor ezen intézményi alkalmazkodások aláaknázzák a versenyt és hozzájárulnak a hatékonyság hiányához. Habár a tanulmány jóval azelőtt íródott, mielőtt megjelent volna az aszimmetrikus informáltság szakirodalma, mégis előre látta annak számos központi témáját, amelyek még napja-

inkban is rengeteg egészségügyi közgazdászt foglalkoztatnak.

Cobb, Charles W. és Paul H. Douglas. 1928. „A Theory of Production.” American Economic Review, 18(1): 139–65.

Jó bornak nem kell cégér: ezt a tanulmányt nem szükséges bemutatni. A konstans rugalmasságú Cobb–Douglas függvény könnyű alkalmazhatósága és sikerei miatt gyorsan elterjedt és immáron nem csak termelési lehetőségek leírására használják, hanem hasznossági függvényként is jelen van, illetve mind az empirikus, mind az elméleti közgazdaságtan számos területén alkalmazzák. Cobb és Douglas feltérképezték a függvény alapvető tulajdonságait és rámutattak arra, hogy a munka és a tőke a teljes jövedelemből konstans arányban részesedik, ahogy az empirikus tények is mutatják.

Deaton, Angus S. és John Muellbauer. 1980. „An Almost Ideal Demand System.” American Economic Review, 70(3): 312–26.

Az alkalmazott ökonometriában igen sokan foglalkoznak speciális termékek keresletének elemzésével és a piaci egyensúlyt megváltoztató gazdaságpolitikák fogyasztókra gyakorolt hatásával. Ez a tanulmány egy keresleti függvényekből álló rendszert mutat be, amely Cobb és Douglas, Stone, és Gorman kutatásain alapszik, és amely konzisztens a hasznosságmaximalizációs elvvel, illetve használható olyan jóléti elemzésekre, amelyek gazdaságpolitikai döntések fogyasztókra gyakorolt hatását kutatják. A Deaton–Muellbauer rendszer mára a fogyasztói kereslettel foglalkozó empirikus kutatások alapját adja.

Diamond, Peter A. 1965. „National Debt in a Neoclassical Growth Model.”

American Economic Review, 55(5): 1126–50.

Diamond ezen tanulmányában mutatta be az együtt élő nemzedékek (OLG) tőkejavakkal bővített modelljét, amelynek alapját Paul Samuelson generációk közötti fogyasztási kölcsönökkel foglalkozó munkája adta. Diamond a hasonló modellek tulajdonságait magyarázta két alapvető megfigyelésen keresztül. Először megállapította, hogy a versenyzői egyensúly a végtelen időhorizontú OLG modellekben nem lehet hatékony, még a szokásos piaci kudarcok hiányában sem. Másodszor pedig leírta azon mechanizmusokat, amelyekkel keresztül mind a külső, mind a belső adósság a tőkeállomány csökkenéséhez vezethet. A cikk tisztázta, hogy milyen általános egyensúlyi hatásai vannak annak, ha az egyéni portfóliókban a fizikai tőkét kormányzati adóssággal helyettesítik. Ezzel egy igen hosszú múltra visszatekintő vitát oldott meg: megvalósítható-e az, hogy a közkiadások finanszírozásának terheit belső adósság által a jövőbeli generációkra hárítsák?

Diamond, Peter A. és James A. Mirrlees. 1971. „Optimal Taxation and Public Production I: Production Efficiency.” American Economic Review, 61(1): 8–27, valamint „Optimal Taxation and Public Production II: Production Efficiency.” American Economic Review, 61(3): 261–78.

Ez a két részben publikált tanulmány az optimális adózási elmélet, valamint az újraelosztásban és a magántermelésben jelen lévő második legjobb limitációk melletti köztermelés elméletének alapköveit rakja le. Diamond és Mirrlees megmutatják, hogy hogyan lehet az adórendszert úgy beállítani, hogy az minimalizálja a torzításokat és az ellenősz-

tönző erőket, valamint hatástalanítsa a termelési hatékonyságtalanságokat. Az adórendszereket szigorú mikroökonómiai vizsgálatoknak alávetve ez a tanulmány indította el az adófolyamatok tervezésére és az adóterhek minimalizálására irányuló kutatásokat.

Dixit, Avinash K. és Joseph E. Stiglitz. 1977. „Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity.” American Economic Review, 67(3): 297–308.

Túl erős vagy túl gyenge termékdifferenciálást eredményez a monopolisztikus verseny differenciált javakkal és minden termék esetén növekvő hozaddékkal? – teszik fel a szerzők kérdést. A tanulmány a klasszikus mikroökonómia eszköztárát felhasználva válaszol erre, megteremtve ezáltal egy teljesen új irodalmat, amelyben a termékek száma és tulajdonságai endogének, illetve a változatosság igényének következményei általános egyensúlyi keretek között vizsgálhatóak.

Friedman, Milton. 1968. „The Role of Monetary Policy.” American Economic Review, 58(1): 1–17.

A függőleges, hosszú távú Phillips-görbe megteremtőjének Friedman elnöki beszédét, valamint Edmund S. Phelps kortárs tanulmányát tartják. Ők definiálták a munkanélküliség természetes rátáját, az egyetlen rátát, amely mellett a várt és a tényleges infláció egyenlősége tartósan megvalósulhat. Ez az alapja annak, hogy a Phillips-görbe hosszú távon függőleges, ezáltal csak egy átmeneti, rövid távú átváltást megengedve a munkanélküliség és az infláció között. Ennek pedig egyértelmű következményei voltak a makropolitika, különösen a monetáris politika alakítására nézve. Óriási mennyiségű kutatás és vita követte a cikket.

Grossman, Sanford J. és Joseph E. Stiglitz. 1980. „On the Impossibility of Informationally Efficient Markets.” American Economic Review, 70(3): 393–408.

Amint azt számos kutató bemutatta, egy szétszórt információval jellemezhető világban az egyensúlyi ár már önmagában egy információforrás, hiszen az magában foglalja az összes résztvevő tudását. Grossman és Stiglitz azt az esetet vizsgálják, mikor az adott információ bizonyos költség mellett beszerezhető. Ha van egyensúly, néhányan az információ beszerzése mellett döntenek, a többiek pedig informálatlanok maradnak; a két döntés pedig közömbös. (Nagyon speciális feltevések szükségesek a szereplők kockázatkerüléséről és heterogenitásáról.) Ha van olyan egyén, aki képes tökéletes informáltságra szert tenni valamilyen véges költség mellett, akkor nem létezik egyensúly, mivel ha valaki megszerezte az információt, az jelentkező fog annak árában, miáltal a többiek számára költségmentesen elérhetővé válik, míg, ha senki nem vásárolja meg az információt, akkor bármelyik egyénnek megéri azt megvásárolnia.

Harris, John R. és Michael P. Todaro. 1970. „Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis.” American Economic Review, 60(1): 126–42.

Ez a sokat idézett tanulmány egy rejtéllyel indul: a szegény fejlődő országokban az emberek a mezőgazdasági területekről a városokba vándorolnak, annak ellenére, hogy a mezőgazdaságban pozitív határtermékkel rendelkeznének, míg az urbanizált területeken a munkanélküliség komolyan veszélyezteti őket. A magyarázat első lépéseként megjegyzi, hogy az urbanizált területeken politikailag meghatározott mini-

málbérek akadályozzák a béralkalmazkodást és ezáltal a teljes foglalkoztatottság elérését a migrálók körében. A potenciális munkavállalók egyensúlyi eloszlása a rurális és a városi lakosság körében biztosítja a munka mezőgazdaságban elért határtermékének és a városi területek várt bérének, azaz a bér és a foglalkoztatási valószínűség szorzatának egyenlőségét.

Hayek, F. A. 1945. „The Use of Knowledge in Society.” American Economic Review, 35(4): 519–30.

A szerző a gazdasági rendszer természetének fundamentális kérdését feszegeti: milyen szerepe van a különböző erőforrások allokációjában annak, ha egy alapvető tudásbázis egy nagy populáció tagjai között van szétosztva? Ez a tudás magában foglalja a fogyasztói preferenciákat, a termelési kapcsolatokat és az erőforrások rendelkezésre állását. Pontosabban, az általános tudományos alapelvek – amelyek körében a szakértők véleménye lehet a legjobb – csupán egy kis részét adják a tudásbázisnak. Hayek hangsúlyozza, hogy az árrendszer fontos szereppel bír az erőforrások hatékony felhasználásában és a koordinációban, miközben nem vonja maga után az információ egy központi helyre történő lehetetlen aggregálását.

Jorgenson, Dale W. 1963. „Capital Theory and Investment Behavior.” American Economic Review, 53(2): 247–59.

A tanulmány egy, az optimális tőkeallokáció neoklasszikus elméletén nyugvó teoretikus keretet dolgoz ki a beruházási viselkedések leírására. Megjelenik a tőke felhasználói költsége, amely magában foglalja a finanszírozás költségeket (kamatok és részvényhozamok) és az adószabályokat (adókulcsok, értékcsökkenési ütemezés). A szerző ezt a felhasz-

nálói költségmérést Cobb–Douglas termelési technológiával kombinálva megkapta a kívánatos tőkeszintet, majd pedig ezen optimális szint alapján egy, a beruházást leíró ökonometriai egyenletet hozott létre. A beruházási döntéseket meghatározó faktorok leírására azóta is a Jorgenson által bemutatott váz általánosított (pl. jóval általánosabb termelési függvények használata) változatait használják. Az elmélet vált továbbá az alternatív adószabályok teoretikus vizsgálatának alapkoncepciójává.

Krueger, Anne O. 1974. „The Political Economy of the Rent-Seeking Society.” American Economic Review, 64(3): 291–303.

Számos kormányzati politika következtében járadékok keletkeznek a piacon, mint például az importengedélyek a fejlődő országokban. Ugyan ezek a járadékok és az általuk okozott torzítások már régóta ismert jelenségek, ezen tanulmány új jellegzetességekre hívja fel a figyelmet: a járadékvadász magatartásra és annak jóléti hatásaira. A tanulmány fő felfedezése, hogy a versenyzői járadékvadászat megnöveli a különböző gazdaságpolitikai intézkedések, például a kereskedelmi korlátozások jóléti költségeit. Így tehát, amennyiben importkorlátozást akarunk bevezetni, érdemesebb vámokat használni, mintsem import kvótákat, hisz a kvóták esetén fennáll a járadékvadász magatartás jelentkezésének lehetősége. Azzal, hogy Krueger rámutatott a járadékvadász fontosságára és megteremtette annak jóléti elemzési keretét, az állami gazdaságpolitikai eszközök elemzésének egy új dimenzióját nyitotta meg. Sőt, segítette elindítani a korrupció és az irányítás gazdasági fejlődésben betöltött szerepének vizsgálatával foglalkozó szakirodalmat.

Krugman, Paul. 1980. „Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade.” American Economic Review, 70(5): 950–59.

Vannak olyan jelenségek, amelyeket a klasszikus elmélet (amely szerint a külkereskedelmet a komparatív előnyök határozzák meg) nem tudott megmagyarázni. Például igen jelentős ágazaton belüli kereskedelem figyelhető meg, illetve az országok inkább olyan termékeket exportálnak, amelyekre a hazai kereslet nagyobb. Krugman a növekvő hozadékok melletti kereskedelmet tanulmányozta, és azt feltételezte, hogy az egyes országok termelési feltételei között nincsenek különbségek. Az árakat a tökéletlen verseny és a költségmentes termékdifferenciálás határozza meg. Egyszerű modellek használatával Krugman formalizálta a külkereskedelem folyamatát. Megmutatta, hogy ha vannak szállítási költségek, akkor minden ország specializálódik, és egy terméket nem fog két ország is termelni. A nagyobb országban kedvezőbb lesz a cserearány és magasabbak a bérek. A modell egyes kiterjesztései megengedik az ágazaton belüli választék megjelenését. Megmutatható, hogy megjelenik az ágazaton belüli kereskedelem és az országok azon termékeket exportálják, amelyekre a legmagasabb a hazai kereslet.

Kuznets, Simon. 1955. „Economic Growth and Income Inequality.” American Economic Review, 45(1): 1–28.

A fejlődő országok adatai azt mutatják, hogy a gazdasági fejlődés korai szakasza növekvő jövedelemegyenlőtlenséggel jár. Azok, akik a gazdaság modern és gyorsan növekvő részében dolgoznak, hagyják azokat, akik a mezőgazdaságban tevékenykednek, illetve egyéb, önfenntartó tevékenységet végeznek.

Az egyenlőtlenség akkor éri el csúcspontját, mikor a modern szektor válik dominánssá a gazdaságban, utána azonban csökken. A folyamatot leíró Kuznets-görbe számos empirikus kutatás és vita középpontjában áll.

Lucas, Robert E., Jr. 1973. „Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoffs.” American Economic Review, 63(3): 326–34.

A tanulmányban megismerhetünk egy modellt, amely leírja a résztvevők viselkedését egy olyan szituációban, mikor nem tudják eldönteni, hogy egy egyedi árváltozás a relatív ár megváltozása, vagy pedig egy aggregált árszintváltozás miatt következik be; azonban ismerik mindkét folyamat statisztikai tulajdonságait. Ezen alapokból felépíthető egy modell, amelyben ha exogén módon megváltoznak az aggregált kiadások, akkor a reálkibocsátás változásának az árszintváltozáshoz mért aránya a korábban említett folyamatok relatív variációjától függ. A több országra kiterjedő paneladatok csak nagyon kis mértékben igazolják a modell következtetéseit. A modell háttérében húzódó implicit feltevések már nem használatosak, azonban maga a modellezési technika napjainkban is igen nagy szereppel bír.

Modigliani, Franco és Merton H. Miller. 1958. „The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment.” American Economic Review, 48(3): 261–97.

A vállalatfinanszírozás egyik központi kérdése, hogy a vállalat pénzügyi döntései (például az adósság- és részvényfinanszírozás közötti választás) hogyan befolyásolják a tőke költségét és ezáltal a beruházási tevékenységét. A tanulmány egy keretet dolgoz ki a kérdés vizsgálatára egy konkrét probléma megvála-

szolásával: hogyan befolyásolják a különböző adósság-részvény kombinációk közötti döntések az összes befektetőnek (kötvényeseknek és részvényeseknek) juttatott pénzáram piaci értékét? A tanulmány fő tanulsága az, hogy teljes tőkepiacok mellett és adópolitikai torzítások hiányában a vállalat piaci értéke nem attól függ, hogy milyen mértékben finanszírozza tevékenységét kölcsönökből. Ez az eredmény könnyen belátható a modellben, ha a részvénybefektető olyan kölcsönvételi, illetve kölcsönadási tranzakciókra képes, amellyel ellensúlyozni (fedezni) tudja a vállalat hiteldöntéseit. A cikkben használt elemzői megközelítés a modern pénzügyi közgazdaságtan alapjává vált.

Mundell, Robert A. 1961. „A Theory of Optimum Currency Areas.” American Economic Review, 51(4): 657–65.

A tanulmány bemutatja, hogy egy közös valuta optimális méretét két tényező egyensúlya határozza meg. A makroökonómiai stabilitást növeli, ha a belső tényezők mobilitása relatíve nagyobb a határon átívelő mobilitásnál. Ez önmagában azt eredményezhetné, hogy túlzottan sok valutaövezet alakul ki abból a szempontból, hogy az övezeten átnyúló kereskedelem esetén igen jelentős tranzakciós és értékelési költségek is felmerülnek. Az optimális valutaövezet-méret a stabilitásból származó határhaszon és a tranzakciós költségek határköltségének egyenlősége mellett valósul meg. Mundell az euró bevezetése előtt 30 évvel tárgyalta ezen problémák európai országokra vonatkozó relevanciáját.

Ross, Stephen A. 1973. „The Economic Theory of Agency: The Principal's Problem.” American Economic Review, 63(2): 134–39.

Ez az első tanulmány, amely leírja és elemzi a megbízó-ügynök problémát, illetve a morális kockázat fogalmát, amelyek azóta a modern mikroökonómia sarokköveivé váltak. A szerző az optimális javadalalmazási tervet keresi és hasonlítja össze az első legjobb megoldással. Arra a megállapításra jut, hogy a kettő legtöbbször eltér, aminek oka az, hogy a megbízónak motiválnia kell az ügynököt. Jellemzi a hasznossági függvények azon osztályát, amelyek esetén a megbízó megoldása a kifizetési struktúrától függetlenül igazi optimum, illetve leírja azokat a kifizetési struktúrákat, amelyek esetén a hasznossági függvény alakjára való tekintet nélkül a megoldás igazi optimum. Számos olyan problémát felvet, amellyel az azt követő irodalom foglalkozik.

Schiller, Robert J. 1981. „Do Stock Prices Move Too Much to Be Justified by Subsequent Changes in Dividends?” American Economic Review, 71(3): 421–36.

A piaci egyensúly standard modelljei azt mondják, hogy a vállalati részvények értéke megegyezik a részvény várt jövőbeli kifizetéseinek diszkontált jelenértékével. A tanulmány bemutat egy igen leleményes eljárást az említett hipotézis tesztelésére: az amerikai részvénypiac 1870 és 1979 közötti adatain összehasonlítja a részvények éves ármozgásának varianciáját a vállalati osztalékkifizetések varianciájával. A részvényárak volatilitása jóval nagyobb, mint amit az osztalékkifizetések változékonysága indokolna. Ezen eredmények számos, a hatékony piacok hipotézisének vizsgálatával foglalkozó későbbi kutatás motivációját adták, amelyek a következő témákra fókuszáltak: időben változó diszkontráták a tőkepiacon, részvénypiacok hozamai és a vállalati kifizetések ökonometriai tulajdonságai.

TÖKÉS LÁSZLÓ